

Social Work & Education

©SW&E. 2025

УДК 37.06:316.775.3](477)(072)

DOI: 10.25128/2520-6230.25.1.6

Жанна ПЕТРОЧКО,

доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
соціальної педагогіки та
соціальної роботи Київського
столичного університету імені
Бориса Грінченка, Київ, Україна;
z.petrochko@kubg.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4413-1243>

Вадим ЛЮТИЙ,

кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи
Київського столичного
університету імені Бориса
Грінченка, Київ, Україна;
v.liutyi@kubg.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9105-0470>

Мальвіна КОСЬМІНА,

начальник відділу з питань
реалізації сімейної політики,
Київський міський центр сім'ї
«Родинний дім», Київ, Україна;
mmkosmina@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8567-8019>

Статус статті:

Отримано: лютий 18, 2025

1-ше рецензування: березень 18, 2025

Прийнято: березень 30, 2025

Петрочко, Ж., Лютий, В., Косміна, М. (2025).
Умови впровадження медіації як відновної практики
в закладах загальної середньої освіти. *Social Work
and Education*, Vol. 12, No. 1 pp. 69-80. DOI:
10.25128/2520-6230.25.1.6

УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ВІДНОВНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. В умовах війни емоційний стан учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) погіршується: загострюються конфлікти, поширюються різні прояви деструктивної поведінки. Ефективним засобом запобігання та подолання конфліктів в учнівському середовищі є відновні практики (комплекс методів, які спрямовані на відновлення стану особистості та взаємовідносин, порушених внаслідок конфлікту або небезпечного вчинку, шляхом безпосереднього залучення до взаємодії їх учасників, соціального оточення і громади). Шкільна медіація – одна із найпоширеніших відновних практик. Метою статті є обґрунтування умов, необхідних ЗЗСО для успішного впровадження медіації як засобу профілактики та подолання конфлікту між учасниками освітнього процесу. Завдання: аналіз змісту і форм впровадження медіації в умовах ЗЗСО, визначення умов, які створюють можливості для успішного її застосування для запобігання та подолання конфліктів між учасниками освітнього процесу, розкриття шляхів застосування обґрунтованих умов задля оцінки можливостей закладу щодо впровадження медіації, вибору програм медіації та підготовки закладів до їх успішного застосування.

Визначено, що особливість шкільної медіації – виконання нею соціально-педагогічних функцій та широке залучення до її проведення медіаторів із числа здобувачів освіти за принципом «рівний-рівному». Умовами успішного впровадження програм шкільної медіації в ЗЗСО є: організаційні, нормативні, методичні, соціально-психологічні. Це готовність інфраструктури закладу до функціонування шкільної медіації та шкільної служби порозуміння, облаштування необхідних приміщень; управлінська готовність закладу до впровадження програми, прийняття відповідних нормативних документів; наявність фахівців-медіаторів, координаторів та супервізорів; зацікавленість суб'єктів освітнього процесу у навчанні новим способом розв'язання конфліктів, умотивованість частини учнів щодо виконання ролі медіаторів «рівний-рівному», відсутність в учасників освітнього процесу певних негативних установок, які впливатимуть на процес впровадження програми. Наявність кожної з таких умов може бути критерієм готовності закладу до впровадження програм медіації.

Ключові слова: медіація, відновні практики, заклади загальної середньої освіти, деструктивні конфлікти, учнівська молодь, профілактика деструктивних конфліктів.

ВСТУП

Війна негативно впливає на емоційний стан учнів закладів загальної середньої освіти незалежно від того, наскільки безпечною є територія, до вони перебувають. Це призводить до загострення конфліктів та поширення різних проявів деструктивної поведінки серед учнів. Ефективним засобом запобігання та подолання конфліктів в учнівському середовищі та реагування на їхню деструктивну поведінку є відновні практики – комплекс методів, які спрямовані на відновлення стану особистості та взаємовідносин, порушених внаслідок конфлікту або небезпечного вчинку, шляхом безпосереднього залучення до взаємодії їх учасників, соціального оточення і громади. Шкільна медіація є однією із найпоширеніших відновних практик, що довела свою ефективність щодо профілактики і подолання конфліктів учнів. Проте її успішне впровадження в закладах загальної середньої освіти вимагає належної підготовки та створення відповідних умов.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема впровадження медіації як відновної практики в різних середовищах досить широко представлена у науковому просторі досліджень останніх років, що підкреслює її актуальність. Вона вивчається з позиції різних наук, в теоретичному, практичному, змістово-технологічному аспектах. Зокрема, у найбільш ширшому ракурсі досліджувана тема представлена у наукових доробках Ю. Шмаленко, М. Єніної, та Л. Мельник. Авторами проаналізовано ключові етапи та сучасний стан інституціоналізації медіації; окреслено передумови подальшого розвитку медіації як соціального інституту; наголошено на важливості популяризації медіації державними органами й громадськими організаціями, поширення курсів з основ урегулювання конфліктів та медіації, запровадження механізмів використання процедури медіації в рамках судочинства (Шмаленко, 2023).

З позиції правознавства, В. Миргород-Карповою та Д. Мурач досліджено питання нормативно-правового регулювання процедури медіації в таких країнах, як Грузія, Великобританія, Канада, Болгарія, Англія, Італія. Запропоновано конкретні шляхи імплементації позитивного досвіду визначених країн щодо регулювання медіації в Україні; визначено базові та спеціалізовані компетенції освітнього медіатора; окреслено специфіку функціонування служби медіації і навчальних програм з медіації (Миргород-Карпова, Мурач, 2022). Аналіз принципів медіації та особливостей їх застосування здійснено А. Француз й Ю. Мариною. Так, серед основних принципів права загалом та медіації зокрема виокремлено принцип верховенства права, принцип рівності сторін (рівності прав), принцип добровільності медіації тощо (Француз, 2023).

Піднімаючи тему важливості впровадження медіації на місцевому рівні, О. Яремко акцентує увагу на проблемі низького рівня обізнаності як населення, так і посадових осіб / відповідних працівників органів місцевого самоврядування у питаннях медіації (її сутності та особливостей, медіабельності спорів, пошуку і залучення медіаторів тощо), а також на обов'язках останніх активно інформувати населення про соціальну послугу медіацію і здійснювати консультування з питань реалізації права на її отримання (Яремко, 2023). У міждисциплінарному

ракурсі, у подальших наукових розвідках О. Яремко й Г. Гірняк розкривають медіацію як базову соціальну послугу крізь призму повноважень органів місцевого самоврядування як комплексну проблематику, виходячи із теоретико-прикладних досягнень юриспруденції, соціальної роботи та конфліктології (Яремко, Гірняк, 2024).

Правове регулювання соціальної послуги медіації стало предметом вивчення С. Чернети й Н. Карпінської, якими висвітлено питання правової регламентації медіації як соціальної послуги за законодавством України та досліджено особливості її реалізації у практичній площині. Авторами виокремлено основні чинники, які зумовлюють складнощі впровадження такої послуги, а також розкрито зміст основних фаз медіації (Чернета, Карпінська 2021). У контексті зазначеного, дослідниками також актуалізовано увагу на основних перевагах медіації як способу вирішення соціальних конфліктів, в т. ч. в умовах війни в Україні. Сформульовано перелік знань, розумінь та умінь, необхідних для формування відповідних компетенцій конфліктологічної компетентності медіатора. Підкреслено, що конфліктологічну компетентність медіатора слід розглядати як сукупність когнітивної (ідентифікація конфлікту), аналітичної (аналіз конфлікту та можливостей інтервенції), біхевіористської (вплив на стилі поведінки в конфлікті), інтервенційної (визначення способу та дизайну інтервенції в конфлікті) компетенцій (Чернета, Карпінська, 2022).

Багато наукових публікацій останніх років присвячено медіації саме в освітньому середовищі. Це обумовлено загостренням проблеми конфліктності, булінгу, агресії серед учнівської та студентської молоді. Зокрема, дослідниками вищої школи продемонстровано, що медіація має значні переваги у порівнянні з іншими методами вирішення конфліктів, в т. ч. завдяки своїй гнучкості, конфіденційності та здатності враховувати інтереси всіх сторін. Наголошено, що впровадження медіаційних програм у закладах вищої освіти України та за кордоном свідчать про їхню ефективність у зниженні рівня конфліктності та підвищенні задоволеності студентів і викладачів (Пашенко, 2024, с. 243).

Натомість проблему булінгу в закладі середньої освіти актуалізовано В. Бондар, Т. Лях, І. Нохріною, якими розглянуто особливості булінгу (цькування) в закладі середньої освіти, визначено типові ознаки, види булінгу та його чинники, схарактеризовано ефективні форми і методи роботи, які спрямовані на профілактику булінгу (цькування) серед підлітків, зокрема через забезпечення процесу конструктивної комунікації підлітків з оточуючим середовищем (Бондар, 2023). Дослідники С. Тітаренко, Н. Сосновенко, А. Конопля обґрунтували основні причини виникнення конфліктів у закладах освіти й основні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях. Встановлено, що ефективним засобом запобігання конфліктам у закладах освіти є відновні практики, й особливо медіація і коло (Тітаренко, 2022).

Порівняльний аналіз програм шкільної медіації, рекомендованих для закладів загальної середньої освіти України, здійснено М. Косьміною та В. Лютим. Зокрема, авторами аргументовано необхідність підготовки педагогічного колективу та здобувачів закладів до впровадження медіації; розкрито зміст, форми і методи та визначено умови застосування кожної із розглянутих програм (Косьміна, Лютий, 2022). У цілому алгоритм роботи шкільної служби медіації як

альтернативи директивному розв'язанню конфліктів чи їх ігнорування описано І. Божко (2024). Водночас попри різноаспектність вивчення, проблема медіації, відновних практик у закладах загальної середньої освіти потребує подальшого науково-практичного осмислення.

Метою публікації є обґрунтування умов, необхідних закладу загальної середньої освіти для успішного впровадження медіації як засобу профілактики та подолання конфлікту між учасниками освітнього процесу.

Завдання представленої дослідження: аналіз змісту і форм впровадження медіації в умовах освітнього закладу, визначення умов, які створюють можливості для успішного застосування медіації з метою запобігання та подолання конфліктів між учасниками освітнього процесу, розкриття шляхів застосування обґрунтованих умов задля оцінки можливостей закладу щодо впровадження медіації, вибору програм медіації та підготовки закладів до їх успішного застосування.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети та завдань застосовувалися методи аналізу нормативно-правових документів, наукових джерел, порівняння, узагальнення, а також синтезу для обґрунтування дієвих умов впровадження медіації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під медіацією як правило розуміють метод вирішення конфліктів та примирення конфліктуючих сторін шляхом проведення переговорів між ними за допомогою незалежного посередника (Енциклопедія, 2012). Згідно із Законом України «Про медіацію» (2021), медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Медіація застосовується для вирішення спорів та конфліктів у міжособистісних (приватних), сімейних, трудових та корпоративних відносинах, може бути засобом реагування на ситуації, викликані адміністративними і кримінальними правопорушеннями, спрямованого на відновлення стану потерпілого і правопорушника та взаємовідносин, що постраждали внаслідок вчиненого (відновне правосуддя).

Однією із сфер, де практика медіації набула широкого поширення, є сфера освіти. За визначенням В. Миргород-Карпової, Д. Мурача, «освітня медіація являє собою спеціалізований спосіб врегулювання правових спорів у сфері освіти, що становить особливим чином організовану процедуру переговорів за участю нейтрального посередника (медіатора), який сприяє сторонам в обговоренні умов врегулювання правового спору і прийняття в результаті взаємовигідного рішення» (Миргород-Карпова, Мурач, 2022). На думку С. Тітаренко, Н. Сосновенко, А. Коноплі, медіація є однією із відновних практик, що пропонують учасникам освітнього процесу альтернативний спосіб взаємодії в конфліктних ситуаціях і передбачає подолання наслідків конфлікту самими учасниками (Тітаренко, 2022).

Медіацію в закладах загальної середньої освіти («шкільну медіацію») від інших видів медіації відрізняє те, то вона одночасно виступає як методом профілактики і подолання конфліктів та відновлення порушених ними відносин, так і методом соціально-педагогічної діяльності, застосування якого спрямоване на формування у здобувачів освіти навичок конструктивного врегулювання конфліктів, налагодження взаємовідносин між учнями та поліпшення загального психологічного клімату в закладі (Косьміна, Лютий, 2022). Саме цим можна пояснити те, що поширеною формою медіації в закладах освіти, окрім професійної, є медіація за принципом «рівний-рівному» – процес, у рамках якого в ролі посередників виступають самі учні, які пройшли відповідну підготовку та діють за організаційної та методичної підтримки координатора-педагога. Впровадження медіації на засадах «рівний-рівному» в навчальному закладі має відбуватися на основі спеціально розробленої програми, що передбачає створення організаційних умов для проведення медіації, популяризацію ідей відновного підходу серед учнів, батьків та педагогів, підготовку професійних медіаторів та координаторів і медіаторів «на рівних». Найкращі можливості для впровадження медіації створює служба порозуміння закладу освіти – об'єднання педагогів та учнів, які пройшли підготовку з медіації і розділяють цінності відновного підходу (Андрєєнкова, 2018).

Для впровадження програми шкільної медіації заклад освіти повинен забезпечити певні умови. Аналіз сутності медіації, видів, моделей, форм організації медіативного процесу та програм шкільної медіації дозволив визначити ряд умов, що необхідні для успішного застосування даного підходу в практиці виховної роботи закладу загальної середньої освіти. Їх можна об'єднати у такі групи: організаційні, нормативні, методичні, соціально-психологічні.

Організаційні умови показують готовність інфраструктури закладу до функціонування шкільної медіації та шкільної служби порозуміння. До них належать:

- наявність облаштованого окремого приміщення для проведення медіації. Таке приміщення має бути просторим та зручним, розташованим у доступному для всіх учасників освітнього процесу, але при цьому має бути віддаленим від місць скупчення людей аби забезпечити учасникам конфіденційність. Не допускається суміщення кабінету медіації та кабінету практичного психолога чи соціального педагога закладу;

- наявність меблів (круглий стіл, необхідна кількість стільців, кулер з питною водою, шафа для документів, фліпчарт, інформаційні стенди на стінах тощо). Важливим елементом кабінету медіації є саме круглий стіл. Він забезпечує рівність всіх сторін медіації, створює психологічно комфортні умови, які не несуть загрози будь-якому учаснику медіації (гострі кути, сторона столу, що дає перевагу тощо). Рекомендується не перевантажувати кабінет медіації елементами, що відволікають увагу: картинами, фото, яскравими елементами. Проте допускається використання інформаційних матеріалів – графіку роботи медіаторів, переліку емоцій людини, переліку принципів та правил медіації тощо.

Забезпечення служби медіації окремими приміщеннями є не лише обов'язковою умовою для максимально результативного її роботи. Це суттєво впливає на психологічний стан як учасників, так і самих медіаторів. Коли ніхто і

ніщо не відволікає від процедури, учасники почувають себе безпечно, впевнено, вони відчують значимість їх проблеми, важливість її вирішення. Саме тому забороняється суміщення кабінету медіації з кабінетами інших служб (психологом, соціальним педагогом, учительською, кабінетом учнівського самоврядування тощо). Передбачається, що будь-хто з учасників освітнього процесу, особливо здобувачі освіти, повинні мати доступ до кабінету медіації, знати де він знаходиться. При цьому навіть шлях до нього має бути максимально комфортним та безпечним. Приміщення не може бути розташоване в місцях скупчення людей – вестибюлі школи, біля їдальні, в найбільш людяних коридорах.

Нормативні умови показують управлінську готовність закладу до впровадження програми. З точки зору адміністрування, важливо забезпечити будь-який процес організації роботи освітньої установи нормативною складовою: наказами, положеннями, графіками, планами тощо.

До нормативних умов можна зарахувати:

- внесення шкільної медіації до річного плану роботи закладу освіти;
- призначення відповідальної особи за координацію діяльності шкільної служби порозуміння, навчання медіаторів однолітків та надання їм методичної допомоги. Важливо також відмітити, що необхідно чітко визначити функціонал, в межах якого діятиме таких працівник, а також умови оплати його праці. Можливими варіантами можуть бути: факультативна діяльність (яка зазвичай передбачена в освітній програмі закладу освіти, тому може призначатися лише на початку навчального року), гурткова діяльність (яка може коригуватися в межах року), варіативна складова освітнього програми (яка також затверджується на початку навчального року) та, при можливості, інші способи організації праці та її оплати (наприклад, цивільно-правові угоди);
- видання наказу (або підготовка його проекту) про створення/функціонування шкільної медіації або шкільної служби порозуміння. Такі накази можуть виходити поступово, згідно з етапом впровадження шкільної медіації: про підготовку медіаторів, про створення шкільної служби порозуміння, про затвердження плану роботи шкільної служби порозуміння; про затвердження графіку роботи медіаторів; про координацію шкільної медіації тощо;
- розробку та затвердження положення про шкільну медіацію чи про шкільну службу порозуміння. На сьогоднішній день примірного положення про шкільну медіацію не існує, що є одночасно і позитивним, і негативним фактором, адже кожен заклад може самостійно затверджувати своє положення. Водночас немає на що опиратися, враховуючи, що така діяльність є відносно новою для закладів освіти;
- розроблений та затверджений план роботи шкільної медіації чи шкільної служби порозуміння. Такий план може розроблятися поступово, по мірі впровадження програми. Наприклад, план навчання медіаторів однолітків, план впровадження шкільної медіації, план роботи шкільної служби порозуміння тощо.

Обов'язковим показником створення нормативних умов є саме внесення шкільної медіації до річного плану роботи закладу освіти. Оскільки річний план роботи приймається педагогічною радою, передбачається, що всі педагогічні

працівники та адміністрація на момент прийняття вже ознайомлені з сутністю медіації як такої. Приймаючи річний план, заклад освіти тим самим дає свою згоду на впровадження нового для себе досвіду, зобов'язується виконувати прийняті заходи, бере не себе відповідальність за їх повну реалізацію. По суті, кожен працівник освітнього закладу підписується під тим, що він буде докладати всіх залежних від себе зусиль аби досягти спільної мети. Важливою умовою також є призначення відповідальної за координацію служби медіації особи та вибір порядку оплати її праці. Оскільки це додаткове навантаження на працівника, яке не врегульовано посадовою інструкцією, керівник закладу має подбати про те, щоб додатковий функціонал оплачувався. Це підвищує престиж медіації, а також впливає на рівень відповідальності працівника, його відданість справі та ступінь зацікавленості в такій діяльності, його мотивацію.

Важливими для реалізації програм шкільної медіації є *методичні умови* – достатнє методичне забезпечення функціонування такої програми, а саме:

- наявність фахівця, який пройшов навчання координаторів шкільної медіації та має відповідні підтверджуючі документи. Офіційно діяльність шкільної медіації не регулюється жодним нормативним документом. Проте, згідно із положеннями Закону України «Про медіацію», медіатором може бути лише особа з відповідною підготовкою. Тож варто подбати про те, аби заклад мав працівника, який пройшов курси підвищення кваліфікації та може здійснювати координаційну діяльність;

- функціонування в закладі освіти системи профілактичної та просвітницької роботи в сфері протидії конфліктів, булінгу, насильства тощо. Наявність в закладі такої діяльності вказує на рівень знань та навичок здобувачів освіти щодо поведінки в конфліктних ситуаціях, знання елементарних правил поведінки та соціальних норм. Ця умова є досить нечіткою, проте рівень її забезпеченості може допомогти у виборі оптимальної програми підготовки медіаторів;

- наявність фахівця, який зможе здійснювати методичну та супервізійну підтримку медіаторів однолітків. Це може бути координатор шкільної медіації, про якого згадувалося пізніше. Але також допускається залучення сторонньої особи чи організації, яка таку підтримку може здійснювати. Співпраця з такими організаціями повинна бути закріплена юридично (меморандум про співпрацю, договір про надання послуг тощо).

Від забезпечення цих умов, по суті, залежить все існування служби медіації в освітній установі. Для того, аби проводити навчання медіаторів однолітків та в подальшому бути їх координатором, працівник має пройти спеціальну підготовку та отримати підтверджуючі документи – сертифікат, диплом, посвідчення тощо. Також важливо для закладу організувати безперервний процес підготовки медіаторів на рівних із числа учнів та забезпечення їх супервізійною підтримкою. За умови, що відповідальний за координацію шкільної служби порозуміння працівник не має психологічної чи соціально-педагогічної освіти, існує потреба залучати фахівців поза межами закладу для надання учням-медіаторам підтримки, проведення супервізій, підвищення їх кваліфікації. Така діяльність повинна бути закріпленою юридично, тобто з організацією чи конкретною особою, яка буде надавати послугу супервізійної підтримки медіаторам

однолітків, має бути заключений відповідний договір, меморандум чи інші способи організації такої співпраці.

Ще однією важливою групою умов впровадження шкільної медіації є *соціально-психологічні* – соціально-психологічна готовність усіх учасників освітнього процесу до нової інноваційної діяльності:

- зацікавленість адміністрації закладу, педагогів, здобувачів освіти та їхніх батьків у навчанні новим способам розв'язання конфліктних ситуацій. Рівень такої готовності може вказувати на перспективи впровадження шкільної медіації. Якщо учасники освітнього процесу не будуть зацікавлені в змінах, програма априорі не матиме успіху;

- наявність в закладі групи учнів, які потенційно можуть бути медіаторами однолітків. Визначити їх може допомогти анкетування, спостереження тощо;

- відсутність в учасників освітнього процесу певних негативних установок, які впливатимуть на процес впровадження програми. До таких установок можуть належати наступні: діти не можуть самостійно вирішувати конфлікти, їм обов'язково потрібна допомога дорослих; здобувачам освіти не можна давати владу, адже вони будуть робити все, що їм заманеться; учні матимуть доступ до таємниць інших і обов'язково пліткуватимуть про своїх однолітків; учасники медіації можуть помститися медіатору, якщо результат їм не подобається; конфлікт можна вирішити правилом «вибачився і пішов», тим самим нав'язувати мир іншим та інші.

Соціально-психологічні умови є ключовими для прийняття рішення щодо впровадження програми шкільної медіації. Саме психологічна готовність учасників освітнього процесу до впровадження тих чи інших змін у звичному для них середовищі впливає на результати впровадження таких змін. Соціально-психологічні умови необхідно оцінювати абсолютно в усіх учасників освітнього процесу, адже в процесі впровадження програми медіації мова йде не лише про механічні процедури, а про загальну атмосферу в закладі, суттєві зміну парадигм у людей. Якщо і діти, і вчителі, і адміністрація закладу проявляють зацікавленість в вивченні чогось нового, опанування новими навичками, корисними для повсякденного життя, то вони з легкістю «переживуть» зміни, з мінімальним рівнем стресу зустрінуть нововведення.

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Запропоновані організаційні, нормативні, методичні та соціально-педагогічні умови є необхідними для впровадження будь-якої програми, що передбачає застосування медіації для запобігання та подолання конфліктів між суб'єктами освітнього процесу в навчальному закладі. Проте акцент на окремих умовах може бути суттєвим для впровадження окремих підходів, моделей і програм медіації. Так, у випадку створення необхідних організаційних та нормативних умов і наявності підготовленого координатора та медіатора із числа педагогічного колективу, проте відносно меншої соціально-психологічної готовності учнів, акцент може бути зроблений на застосуванні елементів професійної медіації для вирішення конфліктів серед учнів або між учнями, їхніми батьками та педагогами, адміністрацією закладу. Якщо соціально-

педагогічна та методична готовність будуть випереджати створення нормативних та організаційних умов, то можливим є застосування на першому етапі програм, спрямованих на набуття учнями загальних навичок реагування на конфліктні ситуації та їхньої підготовки до медіації на рівних (Косміна, Лютий 2022).

Таким чином, запропоновані умови готовності закладів загальної середньої освіти до впровадження програм шкільної медіації можуть бути використані як орієнтир під час підготовки закладів, так і як критерії оцінювання такої готовності при прийнятті остаточного рішення щодо впровадження програми. Оцінка забезпечення цих умов дасть уявлення про рівень підготовленості закладу освіти до впровадження тієї чи іншої програми шкільної медіації або засвідчить необхідність утриматися від власне впровадження шкільної медіації і докласти зусиль для створення необхідних умов. При оцінюванні умов готовності закладу до впровадження програм шкільної медіації для збору відповідних даних можуть бути застосовані методи безпосереднього спостереження, опитування учасників освітнього процесу, аналізу нормативних та методичних документів закладу.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Шкільна медіація – відновна практика, що застосовується в закладах загальної середньої освіти з метою профілактики та подолання конфліктів між суб'єктами освітнього процесу і передбачає обговорення причин та пошук шляхів вирішення конфлікту самими його учасниками за допомогою незалежного посередника (медіатора). Особливістю шкільної медіації є виконання нею соціально-педагогічних функцій та широке залучення до її проведення медіаторів із числа здобувачів освіти за принципом «рівний-рівному». Це вимагає впровадження в навчальному закладі програми, що передбачає популяризацію ідей відновного підходу серед учасників освітнього процесу і підготовку медіаторів із числа педагогів та учнів. Умовами успішного впровадження програм шкільної медіації в закладах загальної середньої освіти є: готовність інфраструктури закладу до функціонування шкільної медіації та шкільної служби порозуміння, облаштування необхідних приміщень; управлінська готовність закладу до впровадження програми, прийняття відповідних нормативних документів; наявність фахівців-медіаторів, координаторів та супервізорів; зацікавленість суб'єктів освітнього процесу у навчанні новим способам розв'язання конфліктів, умотивованість частини учнів щодо виконання ролі медіаторів «рівний-рівному», відсутність в учасників освітнього процесу певних негативних установок, які впливатимуть на процес впровадження програми. Наявність кожної з таких умов може бути критерієм готовності закладу до впровадження програм медіації.

Перспективами подальших розвідок можуть бути: удосконалення умов профілактики конфліктів у закладах освіти; підвищення ефективності програм, заснованих на відновних практиках; інтеграція принципів ненасильницької комунікації в освітні програми; створення і функціонування постійно діючих служб порозуміння із необхідною ресурсною базою для формуванню безпечного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

Андрєєнкова, В. Л., Адамчук, Л. Л., Волченко, Л. П. та ін. (2018). Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та

вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти / Упорядн.: Андрєєнкова В.Л., Гайдук В.І., Лунченко Н.В., Матвійчук М.М., Харьківська Т.А., Чернець К.О.. Київ: ФОП Нічогас С.О. 174 с.

Божко, І. (2024). Робота шкільної служби медіації. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*, № 1(4), С. 177–186. <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.18893>

Бондар, В., Лях, Т., Нохріна, І. (2023). Системний підхід до профілактики булінгу в закладі загальної середньої освіти. *Ввічливість. Humanitas*. № 2. С. 3–11. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.1>

Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / Алексеєнко Т.Ф., Безпалько О.В., Лютий В.П. та ін. За заг. ред. І.Д. Зверєвої (2012). Київ, Симферополь: Універсум. С. 491–493.

Косміна, М.М., Лютий, В.П. (2022). Програми шкільної медіації в Україні. *International Scientific Journal "Grail of Science"*, № 2. С. 77–81.

Мальцева, О.І. (2021). Служба медіації в школі: досвід зарубіжних країн та України. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 6 (344). С. 188–196.

Миргород-Карпова, В. В, Мурач, Д. В. (2022). Освітня медіація в Україні: проблеми та шляхи їх подолання. *Нове українське право*, 2022. Вип. 1, С. 137–145.

Пашенко, О. А., Медведовська, Т.П., Терханова, О. В., Понафідіна, Д.В. (2024). Медіація у вищій освіті: теорія та практика. *Логос. Theoretical and empirical scientific research: concept and trends*. SECTION 15. PEDAGOGY AND EDUCATION. All rights reserved. August 16, 2024; Oxford, United Kingdom. С. 238–244. <https://doi.org/10.36074/logos-16.08.2024.046>

Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

Титаренко, С.А., Сосновенко, Н.В., Конопля, А.І. (2022). Використання відновних практик в освітньому процесі закладу вищої освіти для запобігання конфліктам. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Педагогічні науки. Вип. 3(2). С. 77–85.

Француз, А.Й., Марина, Ю.Ю. (2023). Принципи медіації в громадянському суспільстві та особливості їх застосування в освітньому середовищі України. *Legal Bulletin*. № 4 (10). С. 109–119. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-10-109-120>

Чернета, С., Карпінська, Н. (2021). Правове регулювання соціальної послуги посередництва (медіації) в Україні. *Ввічливість. Humanitas*. № 3. С. 90–97. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.3.13>

Чернета, С., Карпінська, Н. (2022). Медіація як спосіб вирішення соціальних конфліктів. *Ввічливість. Humanitas*. № 4. С. 76–84. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.10>

Шмаленко, Ю., Єнін, М., Мельник, Л. (2023). Інституціоналізація медіації в Україні: ключові етапи, сучасний стан та перспективи. *Соціологічні студії*, № 2(23), С. 6–17. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-11-11>

Яремко, О.М. (2023). Право на медіацію як соціальну послугу: проблеми реалізації в територіальних громадах України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Вип. 78: ч. 2. С. 419–424.

Яремко, О.М., Гіряк, Г.С. (2024). Медіація як базова соціальна послуга: повноваження органів місцевого самоврядування. *Галицькі студії*. Юридичні науки. № 6. С. 43–49.

CONDITIONS FOR IMPLEMENTING MEDIATION AS A RECENT PRACTICE IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Zhanna PETROCHKO, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Faculty of Psychology, Special Education and Social Work of the Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine; z.petrochko@kubg.edu.ua

Vadym LIUTYI, PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine; v.liutyi@kubg.edu.ua

Malvina KOSMINA, Head of the Family Policy Implementation Department, Kyiv Municipal Family Center “Rodynnyi Dim”, Ukraine; mmkosmina@gmail.com

Abstract. *Under wartime conditions, students in secondary education institutions experience increased emotional distress, leading to escalated conflicts and the spread of destructive behaviors. Restorative practices—methods aimed at restoring relationships and individuals affected by conflicts or harmful actions through active involvement of all parties, the social environment, and the community—are an effective tool for conflict prevention and resolution in student communities. One of the most widely used restorative practices is school mediation.*

This article aims to substantiate the necessary conditions for the successful implementation of mediation in secondary education institutions as a means of preventing and resolving conflicts among participants in the educational process. The study's objectives include analyzing the content and forms of mediation in schools, identifying key factors that enable its effective application, assessing institutions' readiness for mediation programs, selecting appropriate mediation models, and preparing schools for their successful adoption.

A distinctive feature of school mediation is its socio-pedagogical function, which involves extensive engagement of students as peer mediators under the “peer-to-peer” principle. The successful implementation of mediation programs in secondary education institutions depends on several conditions: organizational, regulatory, methodological, and socio-psychological. These include the institution’s infrastructure readiness, designated spaces for mediation activities, managerial support and relevant regulatory frameworks, availability of trained mediators, coordinators, and supervisors, as well as the motivation of students to take on the role of peer mediators. Additionally, the absence of resistance or skepticism towards mediation among students and staff is crucial for the program's success. Each of these factors serves as a criterion for assessing an institution's preparedness for mediation implementation.

Key words: *mediation, restorative practices, secondary education institutions, conflict resolution, student well-being, prevention of destructive conflicts.*

Reference

- Andreenkova, V. L., Adamchuk, L. L., Volchenko, L. P. et al. (2018). Creation of a system of mediation services for the implementation of mediation on the principle of "peer-to-peer/peer-to-peer" and peaceful conflict resolution in educational institutions / Edited by: Andreenkova V.L., Gaiduk V.I., Lunchenko N.V., Matviychuk M.M., Kharkivska T.A., Chemets K.O. Kyiv: FOP Nichoha S.O. [in Ukrainian].
- Bozhko, I. (2024). Work of the school mediation service. Distance education in Ukraine: innovative, regulatory, legal, pedagogical aspects, 1(4), 177–186. <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.18893> [in Ukrainian].
- Bondar, V., Lyakh, T., Nokhrina, I. (2023). A systematic approach to bullying prevention in a general secondary education institution. *Politeness. Humanitas.* 2, 3–11. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.1> [in Ukrainian].
- Encyclopedia for social sphere specialists / Alekseenko T.F., Bezpalko O.V., Lyuty V.P. et al. Ed. I.D. Zvereva (2012). Kyiv, Simferopol: Universum. 491–493. [in Ukrainian].
- Kosmina, M.M., Lyuty, V.P. (2022). School mediation programs in Ukraine. *International Scientific Journal "Grail of Science"*, 2, 77–81. [in Ukrainian].
- Maltseva, O.I. (2021). Mediation service in school: experience of foreign countries and Ukraine. *Bulletin of Taras Shevchenko Lviv National University.* 6 (344), 188–196. [in Ukrainian].
- Myrhorod-Karpova, V. V., Murach, D. V. (2022). Educational mediation in Ukraine: problems and ways to overcome them. *New Ukrainian Law.* 1, 137–145. [in Ukrainian].
- Pashchenko, O. A., Medvedovska, T. P., Terkhanova, O. V., Ponafidina, D. V. (2024). Mediation in higher education: theory and practice. *Logos. Theoretical and empirical scientific research: concept and trends.* SECTION 15. PEDAGOGY AND EDUCATION. All rights reserved. August 16, 2024; Oxford, United Kingdom. 238–244. <https://doi.org/10.36074/logos-16.08.2024.046> [in Ukrainian].
- On Mediation: Law of Ukraine of November 16, 2021 No. 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> [in Ukrainian].
- Titarenko, S.A., Sosnovenko, N.V., Konoplya, A.I. (2022). The use of restorative practices in the educational process of a higher education institution to prevent conflicts. *Bulletin of the Oleksandr Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University.* Pedagogical Sciences. 3(2). 77–85. [in Ukrainian].
- Frantsuk, A.Y., Maryna, Yu.Yu. (2023). Principles of mediation in civil society and features of their application in the educational environment of Ukraine. *Legal Bulletin.* 4 (10), 109–119. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-10-109-120> [in Ukrainian].
- Chemeta, S., Karpinska, N. (2021). Legal regulation of social mediation services in Ukraine. *Politeness. Humanitas.* 3. 90–97. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.3.13> [in Ukrainian].
- Chemeta, S., Karpinska, N. (2022). Mediation as a way to resolve social conflicts. *Politeness. Humanitas.* 4. 76–84. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.10> [in Ukrainian].
- Shmalenko, Yu., Yenin, M., Melnyk, L. (2023). Institutionalization of mediation in Ukraine: key stages, current state and prospects. *Sociological Studies,* 2 (23), 6–17. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-11-11> [in Ukrainian].
- Yaremko, O.M. (2023). The right to mediation as a social service: problems of implementation in territorial communities of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series LAW.* 78 (2), 419–424. [in Ukrainian].
- Yaremko, O.M., Girnyak, G.S. (2024). Mediation as a basic social service: powers of local self-government bodies. *Galician Studies. Legal Sciences.* 6. 43–49. [in Ukrainian].

Article history:

Received: February 18, 2025

1st Revision: February 28, 2025

Accepted: March 30, 2025